

**QORTI CIVILI
PRIM' AWLA**

**ONOR. IMHALLEF
JOSEPH ZAMMIT MC KEON**

Seduta tat-13 ta' Frar, 2014

Citazzjoni Numru. 464/2006

Coleiro Brothers Limited

kontra

**Karmenu Sciberras, u b`digriet tal-21 ta` Marzu 2012 i-
atti tal-kawza f`isem Karmenu Sciberras gew trasfuzi
f`isem il-konvenuta l-ohra Carmela Sciberras, stante l-
mewt tieghu ; u ghal kull interess li jista` jkollhom
Carmela Sciberras u Margherita Sciberras**

II-Qorti :

I. Preliminari

Rat ir-rikors guramentat prezentat fit-23 ta` Mejju
2006 li jaqra hekk –

1. Illi permezz ta` kuntratt tal-5 ta` April 1943 fl-attti tan-Nutar Emanuel Debono s-socjeta` esponenti akkwistat I-ghalqa fil-kuntrada tal-Qawra denominata "Tal-Kortin Sannat" ta` cirka erba` tumoli zewg sighan u sitt kejliet, indikata bhala Zona B fil-pjanta hawn annessa u markata bhala Dokument JAS.

2. Illi fuq l-istess art il-konvenut qiegħed jippretendi li għandu titolu assolut u dan jidher li hu bazat fuq pjanta li tinsab annessa mal-kuntratt ta` divizjoni tal-10 ta` Novembru 1929 fl-attti tan-nutar Giovanni Chetcuti.

3. Illi din il-pjanta hija kompletament zbaljata mhux biss mill-qaghda limitrofa tagħha izda hija wkoll estraneja għad-dikjarazzjoni notarili deskrrittiva fid-diversi artikoli tal-istess kuntratt u b`ebda mod ma jistgħu l-konvenuti jasserixxu li I-ghalqa ilha fil-familja tagħhom għal generazzjonijiet, kif donnu qiegħed jippretendi l-konvenut Karmenu Sciberras.

4. Illi l-konvenut Karmenu Sciberras qiegħed jinjora l-artikoli enumerati 18, 19, 29, 30 u 31 tal-kuntratt ta` divizjoni hawn fuq riferit li jiddeskrivu bl-aktar mod car I-ghalqa li verament kienet messet lil ommu u lil hames hutha, bhala l-leggħimi eredi universali tal-mejta Carmela Camilleri, il-wild wahdieni ta` Lorenza Camilleri, li tigi ommha u l-ewwel mara ta` nannuh Giuseppe Camilleri li mietet qabel bintha.

5. Illi mill-pjanta hawn annessa thalliet barra dik il-parti markata Zona C fil-pjanta hawn annessa u markata bhala Dokument "JAS" li għandha kejl ta` erbat itmiem, erba` sighan u erba` kejliet, kif deskritta ahjar fil-kuntratt ta` divizjoni (ara Artiklu 29 tal-istess kuntratt). Inoltre l-passagg li jezisti llum baqa` indiviz u gie eskluz mill-ghalqa b`mod definittiv.

6. Illi l-parti tal-ghalqa markata bhala Zona D fil-pjanta hawn annessa u markata bhala Dokument "JAS" tista` tintlahaq biss, u b`ebda mod iehor, permezz tal-passagg hawn fuq riferit.

7. Illi meta sar l-access bonarju bejn il-partijiet fis-26 ta` Frar 2004, fil-prezenza tal-partijiet u tal-Perit Godwin Abela, irrizulta car illi fl-imsemmija Zona B, li tinsab f`livell oghla minn Zona C, qatt ma ezista l-passagg hawn riferit.

8. Illi fl-ghalqa li kienet giet trasferita lill-ulied ta` Giuseppe Camilleri in forza tal-kuntratt ta` divizjoni fuq citat minn dejjem kien jezisti passagg fiha, twil cirka mijà u erbghin metru, li kien jibda mill-ghalqa kontigwa ghall-parti tal-ghalqa markata bhala Zona D u jwassal sal-mandra li tinsab fil-punent tal-isqaq "Tal-Qawra" li tinsab f`Zona G. Dan il-passagg ghalhekk huwa proprjeta` komuni tal-partijiet. Biex jigi ekwiparat l-ispażju tal-passagg, maz-Zona "C" l-eredi ta` Giuseppe Camilleri gew mogħtija porzjoni mill-ghalqa Zona "D" tal-kejl ta` siegh u tmien kejliet fiz-zona "D/E", liema art illum inbniet wara li giet trasferita u mibjugħha mill-konvenuti. Illi l-pozizzjoni tal-imsemmi passagg jirrizulta bl-aktar mod car ukoll fis-survey sheet numru 21 tas-sena 1899.

9. Illi l-ghalqa denominata bhala Zona C minn dejjem kienet u baqghet tidher bhala proprjeta` tal-mejjet Giuseppe Camilleri.

10. Illi l-bicca art ta` fuq Zona A fil-pjanta markata bhala Dokument "JAS" giet trasferita fl-intier tagħha mis-socjeta` attrici.

11. Illi l-konvenut Karmenu Sciberras jippretendi li huwa għandu drittijiet ta` proprjeta` fuq l-art mertu tal-kawza u avolja gie nterpellat permezz ta` ittra ufficċjali fl-1 ta` Frar 2002, lilu debitament notifikata fis-6 ta` Frar 2002, sabiex jizgombra mill-ghalqa msemmija huwa baqa` inadempjenti, anzi l-konvenut Karmenu Sciberras issokta jivvanta drittijiet ta` proprjeta` fuq l-imsemmija art.

12. Jghidu għalhekk il-konvenuti ghaliex din il-Qorti ma għandhiex : [1] tiddikjara li l-art mertu tal-kawza hija proprjeta` assoluta u esklussiva tas-socjeta` attrici, [2] tiddikjara li hadd mill-konvenuti ma għandu dritt, ta` kwalsiasi natura, fuq l-ghalqa mertu tal-kawza, [3] tikkundanna lill-konvenuti sabiex fi zmien qasir u perentorju li jigi ffissat minn din il-Qorti jizgombraw mill-ghalqa in kwistjoni biex b`hekk jghaddu lura lis-socjeta` attrici l-pusseß battal tal-imsemmija għalqa lis-socjeta` attrici – kollox isir taht dawk il-provvedimenti kollha li din il-Qorti jogħġogħha timponi.

13. Bi-ispejjez komprizi dawk tal-ittra ufficċjali tal-1 ta` Frar 2002 kontra l-konvenuti li minn issa jibqghu ngunti għas-subizzjoni tagħhom.

Rat il-lista tax-xhieda ndikati mill-kumpannija attrici u l-lista ta` dokumenti esebiti.

Rat ir-risposta guramentata tal-konvenuti Karmenu Sciberras u ta` oħtu Carmela Sciberras prezentata fil-5 ta` Gunju 2006 li taqra hekk –

1. Illi t-talba tas-socjeta` attrici għandha tigi respinta in vista tal-fatt illi l-art minnhom indikata meritu tal-kawza odjerna hija proprjeta` assoluta tal-istess konvenuti Karmenu u Carmela ahwa Sciberras provenjenti minn kuntratt ta` Divizjoni atti Nutar Giovanni

Chetcuti datat 10 ta` Novembru 1929 hawn anness u marat Dok KC1 ;

2. *Illi fuq il-precitat kuntratt ta` divizjoni I-porzjoni ta` art li messet lill-antenati tal-konvenuti kienet immarkata u delinejata bi precizjoni minn Perit Arkitekt, nominat appositament ghal dan I-iskop li pprezenta relazzjoni formali qabel I-istess pubblikazzjoni ta` divizjoni u I-pjanta in kwistjoni kienet giet redatta minnu billi mar fizikament fuq il-post ossia sit de quo, Dok KC2 ;*

3. *Illi minn dakinar `I hawn, I-ghalqa meritu ta` din il-kawza kienet u baqghet dejjem fil-pussess kontinwu u ndisturbat mill-imsemmija konvenuti u mill-antenati taghhom animo domini u ghalhekk se mai fl-agħar ipotesi għalihom, jezistu I-elementi kollha rikjesti mil-ligi favur tagħhom tal-preskrizzjoni akkwisittiva ta` tletin sena ;*

4. *Illi in sostenn tar-risposti precedenti jingħad inoltre li I-bidwi li kien jahdem I-ghalqa in kwistjoni certu Pietru Gauci kien iħallas il-qbiela relativa lill-istess konvenut Karmenu Sciberras qua sid liema qbiela llum baqghet tithallas minn martu wara I-mewt ta` Pietru Gauci u I-ghalqa prezentement qed tinhad dem minn ulied Pietru Gauci, Dok KC3 ;*

5. *Illi inoltre in sostenn tat-titolu tal-konvenuti jingħad inoltre li huma u I-antenati tagħhom dejjem iddikjaraw I-art meritu ta` dina I-kawza bhala formanti parti mill-assi ereditarji maz-zminijiet mal-mewt tal-antenati tagħhom u hallsu kull darba debitament ir-relattiva taxxa tas-successjoni ;*

6. *Illi ma jistax ikun li s-socjeta` attrici tibqa` tipprendi I-art in kwistjoni bhala appartenenti lilha meta għandu jirrizulta li I-art li huma xraw in forza tal-kuntratt indikat minnhom gia bieghuha lil terzi permezz ta` diversi*

kuntratti u dana b`riferenza ghall-artijiet indikati bhala Zona A u l-fuq minnha fuq il-pjanta minnhom stess esebita markata Dok JAS ;

7. Illi inoltre jigi rilevat illi jekk is-socjeta` attrici qed tippretendi li fadlilha aktar artijiet minn dawk minnhom akkwistat fis-sena 1943, dawn ma jinstabux fl-art tal-konvenuti meritu ta` din il-kawza izda f`artijiet ohra fl-istess inhawi li jappartjenu u jew li kienu jappartjenu lil Ta` Francia Estates kif fil-fatt l-istess socjeta` attrici kienet inizjalment qed tallega ftit qabel ma ftehtet l-odjernza kawza ;

8. Illi l-klawsoli ndikati mis-socjeta` attrici fir-rikors tagħha f`paragrafu numru erbgha (4) li allegatament qed jinjoraw il-konvenuti fil-fatt ma jidhrux li jinstabu fil-kuntratt ta` divizjoni tas-sena 1929 izda x`aktarx qed tirreferi għar-relazzjoni tal-perit arkitett nominat mill-antenati tal-istess konvenuti ;

9. B`riserva li jigu prezentati risposti ulterjuri jekk jinqala` l-kaz.

Bl-ispejjez kontra s-socjeta` attrici li minn issa d-dirigenti tagħha jinsabu ngunti personalment għas-subizzjoni.

Rat il-lista tax-xhieda ndikati minn dawn il-konvenuti u l-elenku ta` dokumenti esebiti mar-risposta guramentata.

Rat in-nota bix-xieħda bl-affidavit ta` Joseph Busuttil li s-socjeta` attrici pprezentat fl-udjenza tal-25 ta` Ottubru 2006 quddiem din il-Qorti diversament presjeduta, kif ukoll id-dokumenti li kienu annessi.

Kopja Informali ta' Sentenza

Rat it-traskrizzjoni tax-xiehda ta` Ray Borg fl-udjenza tal-4 ta` Dicembru 2006 quddiem din il-Qorti diversament presjeduta, u tax-xiehda tan-Nutar Dr Cora Vella kemm fl-udjenza tal-4 ta` Dicembru 2006 quddiem din il-Qorti diversament presjeduta kif ukoll fl-udjenza ta` wara u cioe` tal-5 ta` Frar 2006.

Rat in-nota tal-konvenuti tal-5 ta` Frar 2007 li permezz tagħha kienet prezentata x-xiehda bl-affidavit ta` l-konvenut Karmenu Sciberras u ta` Mary Gauci. Magħhom kienu esebiti dokumenti.

Rat in-nota tal-konvenuti tal-20 ta` April 2007 li permezz tagħha kienet prezentata ix-xiehda bl-affidavit ta` Carmelo sive` Charles Gauci.

Rat it-traskrizzjoni tax-xiehda ta` Arthur Calleja fl-udjenza tat-28 ta` Mejju 2007 quddiem din il-Qorti diversament presjeduta.

Rat in-nota b`dokumenti li l-konvenuti pprezentaw fl-istess udjenza.

Rat id-digriet li din il-Qorti diversament presjeduta tat fit-8 ta` Ottubru 2007 fejn inkarikat lil Dr Beppe Fenech Adami sabiex jisma` x-xiehda tal-konvenut Karmenu Sciberras.

Rat id-digriet li din il-Qorti diversament presjeduta tat fis-27 ta` Frar 2008 fejn issostitwiet lil Dr Beppe Fenech Adami bl-Av. Mariella Schembri Gonzi sabiex tisma` x-xiehda tal-konvenut Karmenu Sciberras.

Kopja Informali ta' Sentenza

Rat it-traskrizzjoni tax-xiehda in kontroezami tal-konvenut Karmenu Sciberras li saret fl-udjenzi tat-30 ta` Mejju 2008 u tal-1 ta` Dicembru 2008 quddiem din il-Qorti diversament presjeduta, fl-udjenza tal-4 ta` Mejju 2009 quddiem din il-Qorti kif presjeduta, u fis-seduti tat-8 ta` Lulju 2009, tad-9 ta` Gunju 2009, tas-7 ta` Marzu 2011 u tas-26 ta` Settembru 2011 li saru mill-Assistent Gudizzjaru Dr Mariella Schembri Gonzi.

Rat in-nota ta` sottomissjonijiet li s-socjeta` attrici pprezentat fit-22 ta` Awissu 2012, u dik responsiva li I-konvenuti pprezentaw fit-3 ta` Ottubru 2012.

Rat in-nota b`dokument li I-kumpannija attrici pprezentat fl-udjenza tas-6 ta` Dicembru 2012.

Rat id-digriet tagħha tas-6 ta` Dicembru 2012 fejn hatret lill-Perit Valerio Schembri bhala perit tekniku sabiex, wara li jezamina I-atti tal-kawza, jaccedi fuq il-post u jdentifika bil-preciz I-art in kontestazzjoni.

Rat ir-relazzjoni tal-perit tekniku li kienet prezentata fis-27 ta` Gunju 2013, u mahlufa fl-udjenza tas-7 ta` Ottubru 2013.

Rat id-digriet tagħha moghti fl-udjenza tal-ahhar fejn halliet il-kawza għas-sentenza għal-lum.

Rat I-atti I-ohra tal-kawza.

Ikkunsidrat :

II. Provi

Joseph Busuttil tressaq bhala xhud mill-kumpannija attrici fuq il-premessa illi huwa għandu esperjenza twila fl-ezami ta` kuntratti u ta` pjanti. Fil-fatt b`inkariku tal-kumpannija attrici huwa ezamina serje ta` kuntratti u anke għamel access fis-sit mertu tal-kwistjoni bejn il-partijiet.

Xehed illi Vincenzo u Anna Camilleri mietu fit-13 ta` Ottubru 1927 u fis-16 ta` Dicembru 1920 rispettivament. Il-qasma tal-wirt tagħhom saret permezz ta` kuntratt tal-10 ta` Novembru 1929 fl-atti tan-Nutar Dottor Giovanni Chetcuti. Mal-kuntratt kienet annessa perizja tal-assi kollha, inkluza bicca art fil-kontrada tal-Qawra denominata `Tal-Kortin Sannat` iffurmata minn zewg ghelieqi u passagg f'wahda minnhom, b`kejl superficjali komplexiv ta` cirka disat tmiem u tliet sighajn. Kien hemm għalqa wahda magħrufa `ta` gewwa` li hija kulurita blu fid-Dokument ezebit bhala A bil-kejl ta` erbat itmiem, erba` sighajn u zewg kejliet, u għalqa ohra magħrufa bhala `ta` barra` li hija kulurita orang jo fid-Dokument A b`kejl ta` erbat itmiem, erba` sighan u erba` kejliet, liema raba` fiha kompriz passagg mhux koltivabbli ta` tlieta punt decimali hames kejliet b'tul ta` madwar 140 metru. Dan il-passagg kien l-uniku access ghaz-zewg ghelieqi, u l-passagg minn taht għalqa f'livell għola, proprjeta` tas-socjeta` attrici, kien jwassal sa` l-isqaq. Minn dan il-passagg, il-prodott mill-ghelieqi adjacenti kien jitwassal bir-rigel u bil-karettun għal isqaq limitrofu.

Spjega illi fil-pjan ta` qasma, l-ghalqa `ta` barra` giet assenjata lil Giuseppe Camilleri u lis-sitt uliedu fil-kwalita` tagħhom ta` eredi universali tal-mejta Carmela, già` bint ohra xebba ta` Giuseppe Camilleri mill-ewwel zwieg tieghu ma` Lorenza bint Vincenzo u Anna Camilleri. Sabiex il-passagg ma jitgawdiex b` mod esklussiv minn Camilleri u uliedu, gie ewkiparat ma` bicca art mill-ghalqa `ta` gewwa`, liema għalqa hija kulurita bl-isfar fuq Dokument C. Biex jigi evitat kull tip ta` inkonvenjent jew tilwim li seta` jinqala` bejn l-eredi, il-passagg u l-mandretta

delinjati bil-kultur ahmar u ahdar rispettivamente fuq Dokument C baqghu proprjeta` indivisa bejn tlieta mill-erba` kondividenti li dehru fuq il-pjan ta` qasma, u li kien Giuseppe Camilleri ma` uliedu ; l-ahwa tal-ewwel mara li kien assistiti minn zwieghom Grazja u Francesco Muscat u Antonia u Michele Angelo Frendo li lilhom giet assenjata l-ghalqa `ta` gewwa`.

Fisser illi wara diversi successjonijiet, l-ghalqa li tnisslet mill-axxendenti ta` Giuseppe Camilleri waslet fil-pussess ta` wiehed mis-sitt tfal tieghu li kien baqa` haj. Dan kien Andrea Camilleri, li jigi z-ziju tal-konvenuti. Andrea Camilleri miet guvni fl-1 ta` Frar 1984 u l-eredi tieghu kien l-konvenuti Karmenu Sciberras u zewg hutu.

Qal illi l-konvenuti qeghdin jistriehu fuq il-pjanta annessa mad-divizjoni. Ix-xhud ighid illi din il-pjanta hija skorretta ghaliex hija delinjata hazin. Perit arkitett inkarikat biex ihejji l-qasma, ma setax jizbalja billi ma jistabbilix bl-ezatt l-identita` taz-zewg ghelieqi flimkien mal-passagg li kien hemm bejniethom. Il-passagg kien importanti peress li kien kondiviz.

Skont ix-xhud, is-socjeta` attrici hija s-sid tal-proprjeta` mertu tal-kawza. L-ghalqa tagħha tinsab f`livell oghla minn dik tal-konvenuti b`wisgha ta` 43.7 metri li tidjieq għal 42 metru. Din l-ghalqa ma kellhiex passagg peress li tinsab prossimamente ma` l-isqaq u l-prodott ta` go fiha kien jitnewwel u jitghabba facilment fl-isqaq mingħajr tragħi fuq l-ghelieqi l-ohrajn.

Xehed illi t-titolu tal-kumpannija attrici fuq din l-art jirrizulta minn kuntratt tal-5 ta` April 1943 fl-atti tan-Nutar Dottor Emanuele Debono. L-ghalqa tikkonsisti f`bictejn art magħqudin flimkien, u ghalkemm il-kejl li hemm fil-kuntratt huwa ta` disat itmiem, il-kejl superficiali tal-ghalqa kollha huwa ferm akbar, ghaliex mill-kuntratt thalla barra l-kejl ta` l-art mogħxa. Dan tal-ahħar thalla barra, peress li

I-uzanza antika kienet li mir-raba` kien jitkejjel biss fejn kien tajjeb ghaz-zergha, u I-kejl ta` I-art mogħxa kien jithalla barra. Is-socjeta` attrici bieghet minn din I-art mogħxa disat iplots ekwivalenti għal zewgt itmiem, zewg sighan u zewg kejliet. In segwit u sar il-bejgh ta` plots ohra mill-kumplament ta` I-art ekwivalenti għal hamest itmiem u tlett kejliet. Il-bejgh sar fid-29 ta` Ottubru 1966 b`kuntratt fl-atti tan-Nutar Dottor A. Sceberras Trigona, fit-31 ta` Ottubru 1966 b`kuntratt fl-atti tan-Nutar Dottor J. Agius, fit-2 ta` Novembru 1966 b`kuntratt fl-atti tan-Nutar Dottor J F Abela, fit-2 ta` Novembru 1966 b`kuntratt fl-atti tan-Nutar Dottor J Micallef Trigona, fl-4 ta` Novembru b`kuntratt fl-atti tan-Nutar Dottor F Micallef, u fid-29 ta` Novembru 1966 b`kuntratt fl-atti tan-Nutar J F Abela.

Sostna li I-kejl tal-art wara li giet mizjuda I-parti kontestata jew ahjar kejl ekwivalenti għal erbat itmiem, zewg sighan u sitt kejliet b`kollo, eskuza I-art mogħxa li ma tkejjlitx, waslet għal total ta` cirka disat itmiem, zewg sighan u disa` kejliet. Dan il-kejl huwa qrib ferm ta` dak li hemm jidher fil-kuntratt.

Ix-xhud isostni li I-konvenuti wara li (a) intebhu mic-cirkostanzi li I-art in kwistjoni ma setghetx tkun proprijeta` tagħhom (b) ma kkorraborawx il-pretensjoni tagħhom mill-lat ta` provenjenza li setghet tivvanta titolu` (c) qegħdin jishqu bis-shih fuq diskrepanza fil-kejl ta` I-ghalqa wara li giet mogħtija lilhom spjegazzjoni logika ghaliex il-kejl ta` I-art mogħxa ma kienx magħdud u (d) huwa inkomprensibbli li mhumiex jagħrfu I-ghalqa tagħhom, bdew jippretendu li I-ghalqa saret tagħhom bis-sahha tal-preskrizzjoni akkwizittiva ta` tletin sena. Il-konvenuti bdew isostnu li kien qed jircieu I-qbiela minn min kien jahdem I-ghalqa certu Pietru Gauci, u wara mewtu I-qbiela baqghet tħallax minn martu. Skont I-Amministratur ta` Francia Estates, hu kien jamministra I-ghalqa in kwistjoni b` titlu derivat minn John Baptist Francia li kien miet fl-1974. Il-pretensjoni ta` Francia Estates kienet dovuta ghall-fatt li fir-registru tad-Dipartiment tal-Agrikoltura fl-

Kopja Informali ta' Sentenza

Ghammieri, I-isem ta` sid I-ghalqa kien moghti bhala Francia mill-gabilott li kien jahdem I-ghalqa.

Kompla jixhed illi fid-diversi laqghat li kellu dwar I-art in kwistjoni, I-Amministratur ta` Francia Estates, fil-prezenza ta` zewg konsulenti legali, dejjem sostna li parti mill-ghalqa kienet amministrata minnu. Raguni ghal dan kien, mhux biss I-affirmazzjoni tal-Perit Andre` Zammit, izda wkoll I-korrispondenza li kellu mat-Taqsima Proprjeta` tal-Gvern.

Skont ix-xhud, il-konvenuti jghidu li I-art li dejjem iddikjaraw hija dik tal-kejl ta` erbat itmiem u tlett sighan li waslet għandhom mill-wirt ta` Giuseppe Camilleri.

Skont ix-xhud, I-ghalqa hija dik li qed tidher fir-Registru tad-Dipartiment tal-Agrikoltura, I-Ghammieri, bir-Ref Nru SP/161/206. Għaliex I-ezistenza tal-passagg fuq I-art huwa fattur deciziv u inekwivokabbli ; konferma ta` dan hija s-Survey Sheet Malta 21 1899 li minnha wieħed jasal necessarjament li I-ghalqa hija dik mertu tal-kawza.

Kompla jghid illi I-kuntratt ta` I-akkwist tat-titolu mis-socjeta` attrici jagħmel referenza għal kuntratt ta` divizjoni tat-22 ta` Lulju 1909 fl-atti tan-Nutar Dottor Luigi Gauci Forno. F`dak il-kuntratt, tnejn mill-irrijeh tal-konfini, ossija dak tal-punent kif wkoll ta` nofsinhar, qed jigu deskritti bhala ta` Vincenzo Camilleri. L-ghalqa illum tinsab zviluppata kollha, pero` fdalijiet mill-passagg minn tarf għal iehor ghadhom evidenti. Tant dan il-passagg kien importanti li Giuseppe Camilleri gie moghti bicca art ohra mill-ghalqa `ta` gewwa` tal-kejl ta` siegh u tmien kejliet. Dan sar biex ikun possibbli li tinghaqad mal-ghalqa `ta` barra` li kienet diga` assenjata lil Camilleri. Għandha ssir referenza ghall-bejgh ta` din I-art mill-konvenuti b`kuntratt tat-3 ta` Frar 1995 fl-atti tan-Nutar Dottor George Cassar. Din I-art illum tinsab zviluppata u għalhekk ma jagħmilx

sens illum li l-konvenuti għadhom mhux konvinti li l-art li bieghu kienet giet ekwiparata bil-kuntratt ta` divizjoni.

Stqarr illi fir-rigward tal-ghalqa tas-socjeta` attrici hadd mill-kondivalenti ma ppretenda xi sehem minnha. Fl-aghjar ipotesi ghall-konfuzjoni li nqalghet, għandu jigi mistharreg bir-reqqa bejgh li sar minn William Nathaniel Francia ta` zewg ghelieqi kbar inkluz passagg b` kuntratt tal-1 ta` Novembru 1985 atti tan-Nutar Dottor Angelo Vella. F`dak il-kuntratt, iz-zewg ghelieqi mibjugha jinsabu adjacenti ma` l-ghalqa tas-socjeta` attrici u mill-pjanta tagħha, jirrizulta car li wahda mill-ghelieqi kienet fil-pussess ta` Vincenzo Camilleri jew is-successuri tieghu. William Francia kien sejjer imqarraq meta biegh proprjeta` ta` haddiehor. William Francia mill-wirt ta` John Baptist Francia wiret għalqa formata minn tliet hbula, giebja, kamra rurali u mandretta bl-isem `Tal-Qawra`. Wahda mill-ghelieqi kienet proprju dik li gejja mill-wirt ta` l-axxidenti tal-konvenuti. Busuttil. Insista li kien nuqqas kbir u serju fis-sens li d-debiti ricerki ma jidhirx li kienu saru sewwa peress li minn ricerka estensiva għamel hu, jirrizulta li William Francia wasal għal konkluzjoni zbaljata meta qagħad fuq informazzjoni kontrastata u mwassla lilu mill-kompraturi biex finalment akkwistaw proprjeta` uzurpata.

Finalment ix-xhud ipprezenta zewg ritratti li juru rrimanenti parti tal-passagg. Minnhom jirrizulta li l-art in kwistjoni fejn hemm il-passagg hija dik tal-konvenuti filwaqt li l-bqija hija l-art tas-socjeta` attrici.

In-Nutar Dottor Cora Vella kkonfermat illi mal-kuntratt ta` divizjoni tal-1929, hemm annessa relazzjoni peritali u xi pjanti. Il-pjanta esebita fl-udjenza ta` din il-kawza tal-5 ta` Frar 2006 hija l-istess bhal dik li hemm mal-kuntratt ta` divizjoni. Fuq il-pjanta, hemm parti mmarkata hadra u parti minnha hamra ; fejn hemm imnizzel `red` u `green` jaqbel ma` dak li hemm fuq il-pjanta ta` l-kuntratt.

Il-konvenut Karmenu Sciberras xehed illi l-art mertu ta` din il-kawza kienet tan-nannu tieghu Giuseppe Camilleri, li kien akkwistaha bis-sahha ta` kuntratt ta` divizjoni fl-atti tan-Nutar Dottor Giovanni Chetcuti ta` l-10 ta` Novembru 1929. Mill-kuntratt, jirrizulta li l-kontraenti kienu nkarikaw perit biex jaghmel rapport dettaljat dwar l-artijiet li kienu sejrin jinqasmu. Fil-fatt ir-rapport sar u kien anness mal-kuntratt. Skont ir-rapport, jirrizulta li l-perit qabel lesta r-rapport tieghu, acceda fis-siti u ha d-direzzjonijiet kollha necessarji mill-partijiet. L-art in kwistjoni u li messet lill-antenant tieghu tidher ben indikata fuq il-pjanta tal-perit bil-kulur ahmar. Minn dakinharr `il quddiem, l-ghalqa baqghet dejjem fil-pussess esklussiv, kontinwu u ndisturbat tal-antenati tal-konvenuti. Wara li miet Giuseppe Camilleri, l-art ghaddiet għand Andrea Camilleri li kien akkwista l-istess in forza ta` kuntratt fl-atti Nutar Dottor Joseph Spiteri ta` Awissu 1948. Wara l-mewt ta` Andrea Camilleri, l-uniku werrieta tieghu kienu hu u hutu xebbiет.

Jixhed illi flimkien ma` ohtu kien iddenunzja l-art in kwistjoni, kif ukoll iddenunzja parti ohra ta` art ta` daqs izghar. Ohtu Margerita mietet, u l-wirt tagħha waqa` fuqu u fuq Karmena Sciberras. Wara l-mewt ta` Margerita, saret id-denunzja, u l-art giet inkluza. L-art minn dejjem inhadmet minn Pietru Gauci li kellu titolu ta` qbiela u kien iħallas liz-ziju tieghu Andrea Camilleri. Wara l-mewt ta` Andrea Camilleri, il-qbiela bdiet tithallas lilhom. Wara li miet Pietru Gauci, il-qbiela baqghet tithallas mill-armla tieghu. Ir-raba` baqghet tinhadtem minn ulied Pietru Gauci.

Stqarr illi tul dan iz-zmien kollu, hadd qatt ma pprentenda xi dritt ta` proprjeta` fuq l-art. L-art kienet ilha okkupata sa mill-1929 min-nannu tieghu, wara miz-ziju tieghu u llum minnu u minn ohtu bhala proprjetarji assoluti u esklussivi tal-istess. Kien biss b` ittra ufficjali ta` l-1 ta` Frar 2002 li rcieva avviz ufficjali bil-pretensjonijiet tas-socjeta` attrici.

Fil-kontro-ezami, il-konvenut xehed illi l-ghalqa in kwistjoni hija dik ta` zona B li qegħda fid-dokument a fol 140 tal-process. Huwa spjega li ma jafx jaqra u li għalhekk il-kuntratti mhux hu kien rahom izda l-avukati. L-avukat tieghu kien qralu l-kuntratt tan-nannu meta kien xtara l-ghalqa. Il-kuntratt jirreferi għal zona B u mhux l-ohrajn. Jinsisti li zona B gejja mingħand in-nannu għal għand iz-ziju tieghu u mbagħad giet f'idejh. Fil-kuntratt tal-qasma bejn in-nannu u hutu, huwa mingħaliż li ma kienx fiċċi passaggi. Mistoqsi jafx jekk nannuh kellux xi drittijiet fuq passaggi, huwa spjega li huwa ma lahaqx lil nannuh haj. Qal illi huwa l-bidwi li kien jaf fuq il-passaggi. Missieru ma kienx jahdem l-ghalqa. Ma jafx jekk il-bidwi kienx jezercita xi tip ta` passagg. Huwa kien biegh l-art immarkata bhala D u E zghira. Dawn kienu gew għandu bl-istess mod kif giet għandu l-art l-ohra, ossija b`wirt minna ha ta` ommu. Kollox gie mill-wirt ta` ommu u taz-ziju Indri. Dan tal-ahhar kien ha dawn b`wirt mingħand missieru ; mhux cert jekk missier iz-ziju tieghu kisibx wkoll b`wirt.

Xehed illi ma kienx jaf jekk kienx hemm passaggi fiz-zona B peress li ftit li xejn kien imur `l hemm. Fiz-zona D u E kien hemm sqaq qabel, ossija passagg li jidhol minn sqaq iehor, izda dan il-passagg ma kienx jghaddi minn go l-art. Ma jafx jekk kienx sar zvilupp fl-area mmarkata bl-isfar. Il-bidwi ma kienx jigi minnu ghalkemm kien habib tieghu. Gauci kien ihallas il-qbiela liz-ziju Indri u kien jahdem iz-zoni markati B u DE a fol 140. Lil Carmelo Gauci, missier Pietru, ma kienx jiftakru hemm u qatt ma rah jahdem l-art. Lanqas jaf jekk kienx registrat mad-Dipartiment tal-Agrikoltura bhala bidwi. Iz-zona B kien jahdem parti zghira minnha Pietru Gauci. Illum l-art qegħda tinhad dem minn ulied Pietru Gauci. Lil Guzeppi Gauci u lil Pietru Gauci qatt ma rahom jahdmu il-parti B.

Ikkonferma illi fil-kuntratt ta` divizjoni a fol 12 kien hemm rapport ta` perit. Ma jafx jekk ir-rapport kienx

jirreferi ghal passagg. Bis-sahha tad-divizjoni, iz-zoni D u E kienu marru għand in-nannu tieghu (id-dokument a fol 29). Ma jafx jekk kienx thallas kumpens biex jillibera l-passagg f'dawk iz-zoni. Il-mandretta kienet `il barra mizzona D u E, ghalkemm ma kienx cert dwar il-posizzjoni ezatta. Il-mandretta ma baqghetx komuni bejn in-nannu u hut l-ewwel mara tieghu. Iz-zona B kienet tinhad dem minn missier Pietru Gauci ; ismu ma kienx jafu (aktar `il quddiem xehed li kien jismu Karmenu). Mistoqsi dwar l-ircevuti a fol 104 sa 127, huwa sostna li dawn kien jirrigwardaw zona B u mhux C u li l-firma fuqhom kienet tieghu. Iz-zona B tidher fuq il-pjanta mar-rapport.

Xehed illi fl-ircevuti a fol 104 sa 127 ma jafx kienx hemm xi indikazzjoni taz-zona li magħha kien relatati, peress li ma kienx jaf jaqra. Ma jafx liema raba` kien jahdem missier Pietru Gauci peress li beda jmur f'dawk l-inħawi minn xi 25 sena `il hawn.

Insista li l-ghalqa tieghu dejjem inhadmet minn Pietru Gauci u wliedu. L-avukat tieghu ma kienx fissirlu l-kuntratt ta` divizjoni tal-1929. Meta muri zona C indikata fuq id-dokument a fol 140 u mistoqsi jekk Carmelo Gauci li kien jiġi missier Pietru kienx jahdem din iz-zona, il-konvenut qal li ma jafx. Huwa mbagħad sostna li mhux jagħraf zona C u li ma jafx jekk kienx jahdimha l-istess Carmelo Gauci. Huwa kien jaf lil Pietru Gauci. Pero` lil missieru ma kienx jafu u lanqas kien jiftakru haj.

Mistoqsi jekk qattx ivverifika jekk Carmelo Gauci kienx registrat mad-Dipartiment tal-Agrikoltura, huwa spjega li ma jafx ghalkemm jaf li Pietru Gauci kien registrat. Xehed illi huwa għandu 62 sena ; twieled fl-1946. Ma jafx meta miet Carmelo Gauci. Lil Guzeppi li jiġi t-tifel ta` Carmelo Gauci, huwa qatt ma rah jahdem l-ghalqa. Guzeppi kien jahdem hafna ghelieqi hemmhekk izda ma kienx jaf bil-preciz liema kien. Il-familja Gauci dejjem hallset il-qbiela tal-art lilu. Jekk hallsu qbiela lil ta` Francia, dik kienet ta` raba` iehor.

Sostna li z-zona mmarkata D u E bil-kulur isfar kienet proprieta` tieghu. Dik ir-raba` waslet għandu b`wirt mingħand iz-ziju u qabel, iz-ziju kien wiritha mingħand missieru. Mistoqsi jafx li l-passagg li huwa markat fuq il-pjanta a fol 140 huwiex l-istess passagg li huwa msemmi fil-kuntratt tal-1929, il-konvenut wiegeb illi ma jafx..

Meta xehed waqt seduta li saret mill-Assistent Gudizzjarju, Karmenu Sciberras sostna li l-ghalqa in kwistjoni kienet indikata bhala zona B fid-dokument C a fol 140 tal-process. Huwa ma kienx lahaq haj lin-nannu tieghu Guzeppi Camilleri. Ma jafx jekk kellux drittijiet ta` passagg.

Xehed illi meta kien għadu haj iz-ziju tieghu, ta` Coleiro kienu gew biex jixtru r-raba`. Iz-ziju staqsa lilu kellux ibiegh u t-twegiba tieghu kienet li jekk ma kellux bzonn il-flus, kien imissu jzomm l-art. Ma setax ighid minn ta` Coleiro mar ikellem liz-ziju tieghu.

Meta mar fuq il-post u vverifika l-madwar, huwa sab bini hlief fuq naħha wahda.

Ma setax ighid jekk barra z-zona B, iz-zona D u E kellhomx zbokk fuq il-passagg. Lanqas seta` jghid jekk kienx hemm passagg hdejn iz-zona E. Insista illi l-ghalqa markata bhala zona B ma kienitx ta` Coleiro izda kienet wirt tal-familja tieghu.

Kompli jixhed illi ma kienx jaf x` hemm imnizzel firrigward ta` passaggi fuq ir-rapport tal-perit anness mal-kuntratt tal-qasma ezebit bhala Dok KC 1 a fol 12 tal-process. Ma jafx jekk kienx hemm kuntratt ta` qasma bejn nannuh Guzeppi Camilleri u hut l-ewwel mara tieghu. Muri għal darb` ohra Dok C a fol 140 tal-process, qal illi

kien qed jaghraf l-art tal-Qawra bhala l-ghalqa tieghu, li kienet mmarkata `B` u li kienet tinhadem minn Pietru Gauci. Ma setax jiftakar min kien jahdem l-ghalqa markata bl-ittra `C`.

Mistoqsi ighid jekk Carmelo Gauci, missier Pietru, kienx jahdem iz-zona C u Vincenzo Gauci kien jahdem iz-zona B, il-konvenut sostna li huwa jaf lil Pietru Gauci u lil missieru jahdmu l-ghalqa.

Mary Gauci – armla ta` Peter Gauci - xehdet illi zewgha kien *part time farmer*. Kien jahdem porzjon raba` ta` xi erbat itmiem u fuqhom fil-Qawra. Kien ilu jahdem dik ir-raba` mill-1960. Qabel zewgha, dik ir-raba` kienet tinhadem minn missieru. Kienet ilha 56 sena mizzewga lil Peter Gauci, li miet sentejn u nofs qabel tat ix-xiehda tagħha.

Kompliet tixhed illi zewgha kien ihallas qbiela lil Carmelo Sciberras minn Burmarrad. Qabel Sicberras, kien ihallas dik l-istess qbiela lil Indri Camilleri ukoll minn Burmarrad ; dan kien jigi z-ziju ta` Carmelo Sciberras. Il-hlas tal-qbiela kien ta` erba` liri u erba` xelini fis-sena. Wara l-mewt ta` zewgha, ir-raba` in kwistjoni baqghet tinhadem mill-familja tagħha jew persuni nkarikati minnhom.

Qalet illi wara l-mewt ta` zewgha, hija tat il-qbiela lil Carmelo Sciberras li hareg ir-ricevuta fuq isimha.

Zewgha miet fl-eta` ta` 82 sena. Tiftakru jghid li l-ghalqa minn dejjem kienet għand il-familja Gauci bi qbiela li kienet ithallas lill-familja ta` Indri Camilleri.

Carmelo sive Charles Gauci – iben Peter Gauci - xehed illi missieru miet fit-28 ta` Mejju 2004. Huwa

jahdem bhala *watchman* pero` kien ighin lil hutu u lil ommu fir-raba`. Missieru kien bidwi *part time* u kien jahdem ir-raba` maghrufa bhala *Tac-Cupa* limiti tal-Qawra jew ta` San Pawl il-Bahar. Huwa għandu 53 sena. Minn dejjem jiftakar lil missieru jahdem dik ir-raba` tal-Qawra li għandha kejl ta` xi erbat itmiem. Huwa kien ighin lil missieru fix-xogħol ta` dik ir-raba`. Kien jiehu hsieb il-hart peress li missieru ma kienx jahdem bl-ingenji. Missieru kien xtara l-ewwel mutur tal-hart meta huwa kellu 14-il sena ; qabel kien jahdem ir-raba` bil-hmara.

Xehed illi r-raba` kienet għand missieru bi qbiela li kienet tithallas lil Indri Camilleri ; il-qbiela kienet ta` madwar Lm4. Indri Camilleri kien jigi z-ziju ta` Carmelo Sciberras. Gieli mar ma` missieru jħallas il-qbiela fid-dar ta` Indri gewwa Burmarrad ; dan kien jagħmel ricevuta. Wara l-mewt ta` Indri, bdew iħallsu l-qbiela lil Carmelo Sciberras. Kienu jmorru d-dar tieghu li tinsab Burmarrad. Kemm ilu nieqes missieru, ir-raba` baqqħet tinhad dem minn ommu, minnu u minn hames hutu l-ohra li jgħixu Malta. Mir-raba` kulhadd jiehu xi haga. Bhala hlas ta` qbiela, kellhom ricevuti li jmorru lura għal aktar minn hamsin sena. Missieru kien ighid illi r-raba` kien tahielu missieru Carmelo Gauci biex jahdimha bhala rigal meta kien izzewweg.

Sostna li kien biss madwar xi sitt snin ilu, meta missieru kien għadu haj, li kien ircieva ittra mingħand ta` Coleiro fejn qalulhom biex johorgu mill-ghalqa. Kien mar ma` missieru fl-ufficċju ta` Coleiro li jinsab fix-xatt tal-Belt. Hemm qalulhom biex jizgħombraw mill-ghalqa. Huwa staqsa biex jara pjanta ta` l-ghalqa. Muri l-pjanta, irrizulta li l-ghalqa li Coleiro kienu qed ighidu li hi tagħhom ma kenitx l-istess għalqa li kienu qed jahdmu huma izda kienet għalqa fejn kien diga` sar zvilupp fiha. L-ghalqa li giet indikata lilhom kienet għalqa li kienet minn ta` l-ewwel li sar bini fuqha. Min kien fl-ufficċju ta` Coleiro semmielu sqaq ta` magenb l-ghalqa, liema sqaq kien bl-isem ta` *Sellum*. Huwa wiegeb lil dak il-persuna li Sqaq Sellum ma kellu u ma għandu xejn x` jaqsam ma` l-isqaq li jmiss ma`

I-ghalqa li tinhadem minnu u minn missieru. L-isqaq ta` magenb fejn jahdmu huma ma kien fih ebda isem u fil-fatt kienu jsemmuh bhala Qawra Road. Anke I-irjihat li semmew ta` Coleiro ma kinux jaqblu ma` I-ghalqa li kienet tinhadem minnhom. Wara dik il-laqgha, ta` Coleiro qatt ma regghu bagħtu għaliex jew għal missieru. Fl-istess zmien li rcevew l-ittra mingħand Coleiro, waslet ukoll ittra mingħand ta` Francia ; huwa kien kellem lil certu Joe Gauci. Meta tkellem ma` ta` Francia u spjegalhom fejn kien jinhadem minnhom u lil min kienu jħall-su qbiela, ta` Francia deher li fehem u accetta dak li ntqal tant li ma regax bagħat għaliex.

Arthur Calleja xehed illi kien ilu mill-2002 jahdem bhala *draughtsman* fl-ufficcju tal-Perit Lawrence Gatt u kien ilu jahdem bhala *draughtsman* għal madwar 27 sena. Jaf lill-konvenuti ghax kien klijenti tal-Perit Gatt. L-ahhar xogħol li sar għalihom kienet id-denunzja ta` Margaret Sciberras. Kien hadem fuq denunzji ohra izda għal dawn kien responsabbi l-Perit Gatt. Huwa gieli għamel stimi u pjanti. Ikkonferma li l-familja Sciberras kellha art fil-Qawra. Fl-2002 huwa għamel il-pjanta li hija ezebita bhala dokument I fid-dokument MS1. Mar diversi drabi fuq dik l-art b`inkariku tal-familja Sciberras biex jagħmel stima u linjament tat-triq. Il-kitba li hemm fuq il-pjanta a fol 158 hija tieghu u li hija l-istess li hemm fid-dokument ezebit dokument I fid-dokument MS 1. Id-deskrizzjoni hija tal-Perit Gatt izda l-iskrizzjoni kien għamilha hu u ffirmaha l-Perit Gatt. Insista li x-xogħol fuq din il-pjanta kien għamlu hu u kien hu li mar fuq is-sit. Il-konfigurazzjoni tal-pjanta a fol 197 taqbel mal-pjanta tieghu. Ix-xogħol tieghu ma kienx li jara ta` min hi l-art izda jagħmel deskrizzjoni ta` l-art għal skop ta` denunzja.

Ikkunsidrat :

III. Gurisprudenza

Din tal-lum hija kawza ta` rivendika fejn is-socjeta` attrici qegħda tippretendi li għandha titolu fuq proprjeta` li tinsab fil-pussess tal-konvenuti. Għalhekk jinkombi lis-socjeta` attrici l-piz ta` l-prova konklussiva li l-art in kwistjoni tappartjeni lilha ad eskluzjoni tal-konvenuti. Kontra dak li jsir bhala norma f`kawzi civili ohra, il-qies tal-prova f`kawza ta` rivendika mħuwiex il-prova fuq bilanc ta` probabilitajiet, izda l-oneru fuq is-socjeta` attrici f`dan il-kaz huwa assolut fis-sens li trid iggib prova konklussiva *erga omnes*. It-titlu tal-konvenuti jekk ippruvat huwa ta` ostakolu għat-talba attrici, izda n-nuqqas tieghu ma jistax jitqies bhala gustifikazzjoni tat-tezi attrici.

Baudry-Lacantinerie (“Trattato di Diritto Civile – Vol VI – Para 234 u 235) ighidu :

L’azione di rivendicazione e` intentata da chi se pretende proprietario di una cosa; l’attore, per introdurre questa azione, deve avere la capacità o il potere di disporre della cosa. L’azione di rivendicazione, sempre possibile, senza restrizione alcuna, in materia immobiliare, non e` ammessa, riguardo ai mobili, che nei limiti ristretti del principio posto dall’art. 2279 cod. civ. ...

Nella teoria dell’azione di rivendicazione la questione delle prova solleva delle difficoltà delicate a resolversi ma per contro interessante ad esaminarsi. L’attore deve anzitutto stabilire che l’avversario e` il detentore della cosa rivendicata; questo primo punto non solleva veramente, d’ordinario alcuna disputa la detenzione dell’immobile da parte del convenuto e` un fatto innegabile nella maggior parte dei casi, e il convenuto stesso non pensa a contestarli.

L’attore deve inoltre stabilire il diritto di proprietà che allega come fondamento dell’azione e oggetto della lita. In teoria pura la prova diretta del diritto di proprietà non potrebbe essere quasi mai fornita. Per essere completa la prova non deve comprendere soltanto la presentazione di un titolo traslativo; qualunque sia` questo titolu vendita, permuta, donazione,

successione, esso non ha valore assoluto se non quando emana da un autore che abbia egli stesso la proprietà della cosa; altrimenti il titolo prodotto non ha che l'apparenza di un titolo di proprietà; nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet. L'autore si trova così costretto a stabilire che il suo autore immediato era proprietario; ma la stessa difficoltà si presenta riguardo a questo autore immediato e così di seguito risalendo indietro in guisa che per la giustificazione del diritto degli autori precedenti occorre rimontare quasi indifinitamente almeno fino al momento in cui s'incontrerà un modo d'acquisto originario, cioè sino al primo occupante della cosa litigiosa. Enunciare questa propozizione basta a mettere in rilievo l'ostacolo insormontabile che s'oppone alla prova diretta del diritto di proprietà. Questa prova troppo rigorosa, questa «prova diabolica» è inconciliabile con le esigenze della pratica. Così, il legislatore è stato costretto nell'interesse sociale, nell'interesse stesso della proprietà, a rendere la prova più facile.

L-istess awturi jaghmlu riferenza ghal cirkostanzi differenti li jistghu jirrizultaw f'azzjoni ta` rivendika :

“Le distinzioni seguenti permettono di classificare le soluzioni consurate dalla giurisprudenza : (1) l'autore produce un titolo e il convenuto non lo produce ; (2) l'autore ed il convenuto producono l'uno e l'altro un titolo ; (3) nessuna delle parti in causa areca un titolo. (p.190-191)

***“Nella teoria si afferma volentieri, che il convenuto non deve preoccuparsi della prova, che il solo attore ne ha l'onere.”* (p.192)**

Ghalkemm il-gudikant għandu libertà dwar kif għandu jagħmel l-apprezzament tal-provi, l-oneru ewljeni prova mhux biss jispetta lis-socjeta` attrici, izda li indipendentement mill-provi li jagħmlu l-konvenuti, is-socjeta` attrici trid tistabilixxi t-titolu tagħha mingħajr dubbju :

"Occorre ben inteso, che i titoli prodotti dall'attore siano abbastanza chiari e precisi, e il giudice ha piena liberta di eliminarli come incompleti, oscuri o dubbi, soprattutto se contengono dichiarazioni ambigue sulla designazione della cosa rivendicata (para 248).

Osservazzjonijiet simili jagħmilhom ukoll **Ricci** ("Diritto Civile", Vol II, Dei Beni, n.63, p.102-104) :

"Il diritto di rivendicazione, essendo una conseguenza del diritto di proprietà, appartiene unicamente a colui che è proprietario della cosa che suolsi rivendiare. Laonde l'attore, che si fa a proporre la rivendicazione, deve provare che la cosa, su cui si esercita la sua azione, gli appartiene in proprietà.

Un semplice titolo traslativo di dominio non è sufficiente per rivendicare la cosa presso un terzo. Se io, ad esempio, rivendico da Tizio un fondo da esso posseduto e produco un istruimento da cui risulta che Caio mi ha venduto il fondo controverso, non è questo solo sufficiente a stabilire che la proprietà del fondo reclamato mi appartiene, ma è necessario dimostrare che quegli, da cui io ho causa, era realmente proprietario dello stabile; per la ragione, che se Caio non aveva la cosa nel suo dominio, non poteva trasferirne in me la proprietà. Se io dimostri che Caio acquistò il fondo da Sempronio, devo provare che quest'ultimo ne era proprietario, e così di seguito ...

Se l'attore non dimostri che esso è proprietario della cosa che rivendica, non può pretendere che il convenuto sia tenuto a consegnargliela, sol perché esso non è in grado di giustificare il suo possesso. Imperocché io ho il diritto di reclamare una cosa quando dimostri di esserne proprietario, e ciò in forza del vincolo che unisce la cosa a me, ma non ho il diritto che il terzo dia a me le cose che ei possiede senza alcun titolo,

perche` usurperei l'azione competente al proprietario delle medesime.”

Il-Qrati tagħna dahlu fid-dettal dwar kif għandu jigi sodisfatt l-oneru tal-prova.

Fis-sentenza tagħha fil-kawza “**Alfred Copperstone v. Francesco Grech**” (Kollez. Vol XXXV.II.518), din il-Qorti qalet hekk dwar ir-rekwizit tal-prova tad-dominju fuq il-haga akkwistat legittimament :

“il-prova trid tkun pjena u konvincenti - “dominium plene et konkludenter probandum est ubi non agitue incidenter de dominio sed quid precepaliter” (Z. Quidum Dig de Condit. Instit. Ubi part n. 4). Għal din il-prova l-attur ipproduca l-kuntratt fl-attijiet tan-Nutar Giovanni Vella tal-10 ta` April 1933 li bih huwa xtara l-kantina **Imma b`dak il-kuntratt biss** ma jistax jingħad li l-attur ipprova pjenament u konkludentement il-pretensjoni tieghu ... Konsegwentement l-attur b`dak il-kuntratt b`kollox ma wasalx biex jipprova b`mod pjen u konkludenti l-pretensjoni tieghu ; u jmiss biss lill-attur rivendikant li juri li t-titolu tieghu huwa car u preciz. (Baudry Lacantinerie Beni para. 248) ; l-gudikant għandu piena liberta` “di eliminarlo come incompleto, oscuro o dubbio soprattutto se contiene dichiarazioni ambigue sulla designazione della cosa rivendicata (*ibid*) kif appuntu huma c-cirkostanzi f`dan il-kaz.

Illi appartiene il kuntratt già msemmi wahdu ma jipprova xejn preciz, l-istess kuntratt ghall-konvenut huwa “res inter alios acta”

“... invano il rivendicante invoca un atto di vendita. Questo atto prova che il venditore gli ha trasmesso i diritti che aveva sulla cosa; ma per trasmettere la proprietà bisogna essere proprietari; il rivendicante dunque deve provare che il suo autore era proprietario (Laurent Vol VI para. 159).”

Fl-*actio reivindicatoria* l-attur irid jipprova d-dritt tieghu ta` proprjeta` fuq il-haga rivendikata b`mod shih u konklussiv u b`mod li kull dubju, anke l-icken, imur favur il-konvenut possessur. Fis-sentenza ta` din il-Qorti (**PA/JRM**) tal-20 ta` Jannar 2005 fil-kawza "**Kummissarju tal-Artijiet v. Frans Mallia**" jinghad hekk –

"Azzjoni ta` din l-ghamla titfa` piz qawwi fuq min jagħmilha ghaliex irid iressaq l-aqwa provi dwar il-jedd tieghu fuq il-beni li jrid jiehu lura f`idejh. Din ir-regola waslet biex holqot il-frazi `probatio diabolica` biex turi kemm huwa għoli l-grad mehtieg ta` prova li jrid iressaq attur f'kawza ta` din ix-xorta; u dan ghaliex actore non probante reus absolvitur, filwaqt li in `parti causa melior est conditio possidentis`. Mhuwiex għalhekk bizzejjed li l-attur jipprova li l-gid rivendikat m` huwiex tal-imharrek".

F`dawk il-kazi fejn il-konvenut jeccepixxi titolu, l-ezami li trid tagħmel il-Qorti huwa komparattiv tat-titoli rispettivi tal-kontendenti.

Fis-sentenza tagħha tal-1 ta` Lulju 2005 fil-kawza "**Mario Galea Testaferrata v. Giuseppe Said et**", il-Qorti tal-Appell qalet hekk –

"Fid-decizjoni in re: Mary Rose mart Joseph Aquilina et vs Antonio Piscopo (deciza mill-Prim` Awla tal-Qorti Civili tal-24 ta` Ottubru 2003) intqal li meta l-konvenut jirreklama hu wkoll titolu ta` proprjeta` fuq l-art `gie permess, u dan anke fid-dritt Ruman, li l-ezami ma jkunx bazat fuq prova certa tat-titolu ta` l-attur, izda fuq wieħed komparattiv tat-titoli rispettivi tal-kontendenti. F`dan il-kaz, il-gudizzju ma jkunx wieħed ta` effett erga omnes bazat fuq prova certa tat-titolu ta` l-attur, izda inter partes, bazat fuq studju komparattiv tal-pretensjonijiet tal-partijiet. Fl-istess decizjoni ntqal li l-principju li min għandu titolu ahjar jirbah il-kawza, mingħajr htiega li dak li jkun jipprova titolu assolut, illum jinsab assodat fid-duttrina. It-teorija tal-

'prova migliore` għandha l-bazi tagħha fid-Dritt Ruman u kienet tisseqjah l-Actio Publiciana. Dan hu rimedju li gie moghti għarfien mill-Qrati tagħna, ukoll fil-qafas ta` azzjoni ta` rivendika ta` gid minn idejn haddiehor. Kwindi l-attur mhux tenut jiprova titolu originali, izda bizzejjed jiprova titolu ahjar minn dak tal-konvenut. Izda dik il-Qorti kompliet li -

'Darba li l-attur jiprova t-titolu tieghu, spetta lill-konvenut jiprova xi titolu ahjar. Fil-kawza Cassar noe vs Barbara et deciza mill-Onorabbi Qorti ta` l-Appell (Sede Kummercjal) fis-7 ta` Ottubru 1980, intqal li `fl-azzjoni rivendikatorja, l-piz tal-provi (sic) tal-proprietà` jinkombi fuq l-attur. Imma ladarba dan jissodisa dak il-piz billi juri t-titolu tieghu, ikun jinkombi lill-konvenut li jikkontraponi permezz ta` provi cari, univoci u indubbi t-titolu proprju. Aktar rilevanti hija d-decizjoni ta` din il-qorti fil-kawza Abela v. Zammit mogħtija fis-16 ta` Mejju 1962, (Kollezz. Vol. XLVI.ii.619) fejn jingħad li: 'Jekk l-istess citat jagħzel spontaneamente li ghall-azzjoni attrici jeccepixxi dritt ta` propertà`, huwa jkun qiegħed implicitamente jirrikoxxi dominju jew titolu ta` l-attur, izda jkun qiegħed jghid illi t-titolu tieghu huwa aktar validu u kwindi skont ir-regoli probatorji `reus in excipiendo fit actor`, din id-difiza timporta li l-konvenut jghaddi ghall-provi tat-titolu tieghu u jekk ma jirnexxix fil-meritu, jkollha tipprevali l-massima `melius est non habere titulum quam habere vitiosum` "

Fis-sentenza ta` din il-Qorti (**PA/TM**) tas-17 ta` Marzu 2005 fil-kawza "**Onorevoli Perit Carmelo Vella v. Cassar Anthony**" huwa mfisser għala l- il-principju tal-prova migliore huwa applikat fil-gurisprudenza tagħna :

"Issa huwa veru li l-attur irid jiprova t-titolu tieghu, titolu li suppost għandu jwassal ghall-wieħed originali, izda fid-dawl tad-diffikulta`, jekk mhux impossibilità` (tant li tisseqjah diabolica probatio) ta` din il-prova, il-gurisprudenza u l-awturi immitigaw din il-prova li tispetta lill-attur, u l-prova rikjestha ma baqghetx mehtiega li tkun daqshekk rigida, izda għandha tkun imqabbla ma` dik tal-konvenut possessur. Hekk, per eżempju, il-Qorti ta`

Cassazione *fl-Italia*, f'sentenza moghtija fil-5 ta` Mejju, 1962 (n.892) osservat li jekk jirrizulta li t-titolu tal-konvenut mhux wiehed ta` min jorbot fuqu, l-attur jista` jipprova biss ` il proprio diritto per conseguire il rilascio`. Il-principju li min għandu titolu ahjar jirbah il-kawza, mingħajr htiega li dak li jkun jipprova titolu absolut, illum tinsab assodata fid-duttrina. Gia` fis-seklu dsatax l-awtur Francis E. Levy fil-ktieb `Preuve par title du Droite de Propriete Immobiliere` kien wasal ghall-konkluzjoni li l-proprietà huwa, wara kollox, dritt relattiv, u l-gudizzju għandu jkun bazat fuq min, f'kawza bejn il-partijiet, ikun ressaq l-ahjar prova. Awturi ohra jiddeskrivu l-azzjoni rei vindicatoria bhala `una controversia tra privati` (Tabet e Ottolenghi, `La Proprietà``). Il-Pacifici Mazzoni (*Istituzioni di Diritto Civile Italiano*, Vol. III, Parte I, p.465) jghid ukoll illi `sembra quindi che per equità non possa pretendersi dall'attore, se non la prova di un diritto migliore o più fondato di quello del reo convenuto`. Illi din it-teorija tal-prova migliore għandha l-bazi tagħha fid-Dritt Ruman, u kienet tissejjah l-actio publiciana.”

Ikompli jingħad hekk –

“Li din l-azzjoni għadha tezisti fid-dritt Malti jirrizulta mill-gurisprudenza, fosthom “Attard vs Fenech”, deciza fit-28 ta` April, 1875 (Kollezz. Vol. XII.390) fejn intqal li: `Con l'azione rivendicatoria l'attore deve provare di averne il dominio della cosa che vuole rivendicare e di averla legittimamente acquistata; con l'azione publiciana deve provare di averne avuto il possesso e di possederla il convenuto con un diritto minore e più debole del suo`. Hekk ukoll din il-pozizzjoni għet-ribadita fil-kawza “Fenech et vs Debono et”, deciza minn din l-Onorabbi Qorti fl-14 ta` Mejju, 1935 (Kollez. Vol.XXXIX.II.488) fejn gie konfermat, fuq l-iskorta tad-Drill Ruman, il-kumul ta` dawn iz-zewg azzjonijiet fl-Ordinament Guridiku Malti. Kwindi, l-attur mhux tenut jipprova titolu originali, izda bizzejjed jipprova titolu ahjar minn dak tal-konvenut. (ara wkoll “Vella vs Camilleri”, deciza mill-Onorabbi Qorti ta` l-Appell fit-12 ta` Dicembru, 2002 u “Direttur tal-Artijiet vs Polidano

Brothers Limited", deciza minn din il-Qorti fis-7 ta` Lulju, 2004)."

Fis-sentenza mogtija fis-7 ta` Jannar 2014 mill-Qorti tal-Magistrati (Għawdex) Gurisdizzjoni Superjuri - Sezzjoni Generali (**PC**) fil-kawza "**Gregory Vella et v. Regina Cardona et**" kien konfermat għal darb'ohra l-principju illi meta f'azzjoni ta` rivendika, tigi sollevata l-eccezzjoni tat-titlu mill-konvenuti, il-Qorti trid tagħmel indagni tat-titoli u ssib min mill-partijiet ikun ressaq l-ahjar prova :

"Dwar din l-azzjoni il-Pacifici Mazzoni jfisser illi :

"La proprietà è un diritto assoluto. Ma tale non sarebbe ove la legge non proteggesse le facoltà ad essa inerenti, e non fornisse al proprietario il mezzo di far rispettare il suo diritto quando altri in tutto o in parte lo disconosca. Quindi il proprietario può rivendicare la propria cosa da qualunque possessore o detentore, e questo diritto esercitato in giudizio, prende il nome di azione rivendicatoria L'azione rivedicatoria è un'azione reale con cui il proprietario di una cosa domanda contro il possessore o il detentore della medesima, il riconoscimento del suo diritto di proprietà e in conseguenza la restituzione della cosa stessa con ogni sua accessione. Nel giudizio di rivendicazione l'attore deve provare la sua proprietà, che è il fondamento della sua azione. Non può pretendere invece di provare che il diritto di proprietà manchi all'avversario. Dove non riesca l'attore a provare la sua proprietà, il reo convenuto resta assoluto pei noti principii: actore non probante, reus absolvitur; in pari causa, melior est condition possidentis. La prova dev'esser piena: appunto perché il diritto, che ne forma l'oggetto, è il fondamento dell'azione. Questa prova risulta in maniera irrefragabile dalla usucapione, che siasi compiuta a profitto dell'attore o di uno dei suoi autori. In difetto di usucapione la prova della proprietà non può risultar piena che da un titolo traslativo di essa, congiunto alla giusificazione del diritto dell'autore immediato, e dei suoi predecessori; risalendo

sino a quello di uno di essi, per quanto remoto, che l'avesse acquistata mediante l'usucapione. Ma colla comune dei dottori si osserva da Aubry e Rau, che una prova cosi` rigorosa difficilmente si concilia con le esigenze della pratica; tanto che fu detta probation diabolica. Sembra quindi che per equita` non possa pretendersi dall'attore, se non la prova di un diritto migliore o piu` fondato di quello del reo convenuto. Da questo principio, che` pure sussidiato dalla presunzione della proprieta` annessa al possesso, derivano le tre seguenti regole :

1. Quando l'attore produce un titolo traslativo di proprieta`, consentito a suo favore, e il reo convenuto non ne produce alcuno, deve itenersi che quegli abbia provato sufficientemente il suo diritto di proprieta`, purche` il suo titolo sia anteriore al possesso del reo convenuto.

2. Quando si` l'attore che il reo convenuto producono titoli traslativi di proprieta`, e questi emanino dalla stessa persona, la preferenza e` regolata dall'anteriorita` della trascrizione, o, secondo casi, dei titoli stessi.

3. Allorche` l'attore non produce alcun titolo a sostegno della sua dimanda, e si limita ad invocare atti antichi di possesso, presunzioni tratte dallo stato de` luoghi, o alter circostanze, deve distinguersi, se il reo convenuto abbia avuto o non un possesso esclusivo e ben determinato;

Del resto la prova della proprieta` puo` farsi dal rivendicante anche col mezzo di presunzione e congetture ; segnatamente ove trattasi di rivendicare un dominio antico.

Ma, in generale, un`azione rivendicatoria non puo` sorreggersi sul solo appoggio di risultanze attinte dale mappe o campioni catastali." Istituzioni di Diritto Civile Italiano 3za ed. 1884 vol.III. 131-134, p.207 et seq.

Fl-applikazzjoni ta` dawn il-prinċipji dottrinali, nsibu l-qrati tagħna jispiegaw illi :

“L-attur fl-azzjoni rivendikatorja jrid jiprova d-dominju, ossija l-proprjeta` fih, tal-ħaġa li jrid jirrivendika. Mhux biżżejjed li hu talvolta jiprova li l-ħaġa mhix tal-konvenut, imma jeħtieg li juri požittivament li hi tiegħu nnifsu – ‘melior est conditio possidentis’. Ĝie dejjem ritenut mill- Qrati Tagħna, fuq l-istregwa tal-prinċipji ammessi universalment mid-dottrina u l-ġurisprudenza, bażata fuq ligħijiet bħal tagħna, illi dik il-prova li hi eżatta mirrivendikant hemm bżonn li tkun kompleta u onklużiva, b`mod li, kif ntqal fis-sentenza ‘Fenech vs. Debono (P.A. 14 ta` Marzu 1935, Kollez. Vol. XXIX.II.488). ‘kwalunkwe dubbju, anki l-iċċen, għandu jmur favur il-pussessur konvenut. Kompla f’dik is-sentenza jingħad illi `anki jekk il-Qorti ma tkunx affattu sodisfatta mid-dritt tal-konvenut, hi għandha tilliberah jekk ir-rivendikant ma jaġħtix prova tad-dominju tiegħu li tkun eżenti mill-anqas dubbju (ara wkoll fl-istess sens Kollez. XXXII.I.282 ; XXXIII.II.266 ; XXXV.I.518 ; XXVII.I.105 ;” Appell Civili : Giuseppe Buhagiar v.Giuseppi Borg : 17.11.1958 ; Kollez. vol. XLII. pt.I .p.575)

Hekk ukoll ingħad illi : “Rekwiżiti għall-eżerċizzju ta` l-azzjoni rivendikatorja huma li l-attur jiprova d-dominju tal-ħaġa akkwistata leġittimament u li l-konvenut ikun qed jipposse diha. Ir-regolament tal-provi f’din l-azzjoni jiddependi millattegħġajamento difenzjonali prexelt mill-konvenut; in quanto jekk hu jeċċepixxi li hu għandu titolu fuq il-ħaġa rivendikata aktar mill-attur, il-piż tal-prova jaqa` fuqu u jekk ma jilħaqx din il-prova jissokombi fl-eċċeazzjoni tiegħu; jekk għall-kuntrarju huwa jittrinċjarja ruħu wara l-barriera ta’ pussess, jinkombi lill-attur li jiprova d-dominju tiegħu u huwa anke jekk ma jipprovax it-titolu tal-pussess, iżda jiddemonstra l-mankanza ta` titolu ta` l-attur, għandu jissuċċedi fl-eċċeazzjoni tiegħu”. Giuseppi Abela vs John Zammit P.A. 16.5.1963

A baži tal-prinċipji stabbiliti hawn fuq, sew fid-dottrina kif ukoll fil-ġurisprudenza, ġialadarba l-konvenuti konjuġi Borg qiegħdin jeċċepixxu titolu ta` proprjeta` fuq il-

fond kollu mibni minnhom f`dawk l-inħawi u mhux qed jistrieħu semplicement fuq il-pussess, l-oneru tal-prova jaqa` fl-ewwel lok fuqhom sabiex jippruvaw dan it-titolu tagħhom. F`każ li jirnexxilhom jagħmlu dan, jispetta mbagħad lill-atturi li jippruvaw it-titolu tagħhom fuq dawk il-partijiet mill-fond tal-konvenuti Borg li jallegaw li nbnew fuq ħwejjigħom, u jekk huma wkoll jirnexxu f`din il-prova, il- Qorti trid finalment tiddeċidi hi min minnhom għandu l-aqwa titolu.”

Dejjem fil-kuntest ta` azzjoni rivendikatorja, meta l-konvenut jiddefendi ruhu billi jinvoka titolu fuq il-haga rivendikata, izda ma jirnexxilux jipprova dak it-titolu, huwa prekluz milli jinvoka favur tieghu l-pussess. Hekk kien deciz fis-sentenzi ta` din il-Qorti fl-ismijiet : “**Direttur ta` l-Artijiet v. Polidano Brothers Limited**” tas-7 ta` Lulju 2004 (**PA/TM**) ; “**Benmar Company Ltd v. Charlton Frank Saliba**” tad-9 ta` Ottubru 2003 (**PA/TM**) u “**Ernest Borg Grech et v. Francis Zammit**” tas-27 ta` Gunju 2003 (**PA/PS**)

Madanakollu fil-kaz illi l-konvenut jalleġa li għandu titolu, dak il-fatt m`ghandux jitqies li jgħib spostament tal-oneru tal-prova għal fuqu. F`dawk ic-cirkostanzi, il-konvenut ma jkunx qiegħed b`xi mod jirrikonoxxi d-dominju jew it-titolu tal-attur jew li t-titolu tieghu ikun ahjar minn tal-attur. Il-konvenut ikun jehtieg illi jaġhti prova tat-titolu tieghu sabiex jipprova jegħleb il-jedd tal-attur, fl-eventwalita` li l-attur ikun ressaq il-prova tad-dominju tagħha [ara : “**Michelina Borg v. Emanuel Borg et**” – 12 ta` Gunju 2008 - Qorti tal-Magistrati (Għawdex) Gurisdizzjoni Superjuri (**AE**)].

Ikkunsidrat :

IV. Risultanzi

Fil-kaz tal-lum, il-Qorti sejra tqis il-provi taz-zewg partijiet u tiddeciedi dwar liema minnhom gab l-ahjar prova dwar it-titolu ghall-art in kwistjoni.

Fil-provi tagħha, is-socjeta` attrici qagħdet għal kollex fuq ix-xieħda ta` Joseph Busuttil, li kkontesta t-titolu vantat mill-konvenuti billi in succinct sostna li l-pjanta li kienet annessa mal-kuntratt tal-1929 kienet skorretta u ma tikkombacjax ma` dak li nkiteb fil-kuntratt. Ighid illi minn qari tal-kuntratt de quo, jistgħu jsiru certa assunzjonijiet fuq passagg li kien allegatament jezisti f`wahda mill-ghelieqi li kien sejrin jinqasmu, partikolarmen assunzjoni li dak il-passagg kien l-uniku access għal zewg ghelieqi u kien jghaddi minn taht għalqa oħla u jwassal sa l-isqaq. Skont dak ix-xhud, l-ghalqa li kienet giet assenjata lill-awturi fit-titolu tal-konvenuti kienet dik indikata bl-ittra C fil-pjanta a fol 140 u fuq din l-art kien hemm passagg ; per konsegwenza, l-antenati tal-konvenuti nghataw ukoll l-ghelieqi mmarkati bhala D u E (fuq il-pjanta a fol 140) ghall-fini ta` ekwiparazzjoni. Saru wkoll allegazzjonijiet mill-istess xhud li kien saru laqghat ma` l-Amministratur ta` Francia Estate u li kien hemm xi konfuzjoni wkoll dwar xi titlu pretiz fir-rigward ta` ghelieqi f`dawk l-inħawi. Madanakollu, dan l-amministratur ma kienx prodott bhala xhud biex jispjega x`kien gara u għalhekk li nghad dwar il-laqghat se jiġi skartat ghax muwiex l-ahjar prova.

Meta l-Qorti tagħrbel ix-xieħda ta` Joseph Busuttil, isib biss kontestazzjoni tat-titolu tal-konvenuti. Kritika tat-titolu tal-konvenuti ma tistax tiffacilita` jew tnaqqas l-oneru tal-prova li għandha s-socjeta` attrici, peress li jinkombi l-prova li hi għandha titolu ahjar minn dak tal-konvenuti.

Kulma għamlet is-socjeta` attrici kien li pprezentat il-kuntratt ta` akkwist tagħha biss fl-ahhar stadju tal-kawza, meta kien diga` sar l-iskambju tan-noti ta` osservazzjonijiet. Madanakollu l-Qorti sejra tiehu in konsiderazzjoni l-kuntratt tal-5 ta` April 1943 fl-atti tan-Nutar Dottor Emanuele Debono. Minn dan il-kuntratt,

jirrizulta li s-socjeta` attrici akkwistat ghalqa li fiha ma kienx hemm passagg. Fil-kuntratt il-kejl ta` l-art ma jaqbilx mal-kejl attwali ta` l-art mertu ta` din il-kawza. Ghal din id-diskrepanza fil-kejl, is-socjeta` attrici ggib l-argument li hareg mix-xiehda ta` Joseph Busuttil fis-sens li art bil-blat jew mogħxa ma kienitx titkejjel u lanqas ma kienet tissemma fil-kuntratt. Din l-allegazzjoni mhijiex korrażżabata bi provi ohra. Kemm ingħad illi f'dan il-kuntratt tal-1943 kien hemm referenza ghall-kuntratt ta` divizjoni tat-22 ta` Lulju 1929. Dan pero` mhuwiex il-kaz ghaliex il-kuntratt tal-1943 jirreferi għal kuntratt iehor ta` divizjoni tat-22 ta` Lulju 1909. Inoltre dan il-kuntratt tal-ahhar baqa` ma kienx esebit ; forsi seta` jagħti aktar dawl jew sostenn lill-allegat titolu ta` l-kumpannija attrici. Barra minn hekk ma tressqu l-ebda provi dwar jekk min deher ghall-kuntratt ta` l-1943 kienx tabilhaqq is-sid tal-art in kwistjoni u l-kuntratti ta` akkwist ta` l-awturi fl-allegat titolu ta` l-attrici.

Għar-rigward tat-titolu tal-konvenuti, dawn qaghdu fuq il-kuntratt tal-10 ta` Novembru 1929 li permezz tieghu Guzeppi Camilleri akkwista l-propjeta`. Tressqu wkoll provi dokumentarji li fuq il-propjeta` mertu ta` dan il-kuntratt kienet tithallas qbiela minn Pietru Gauci. Huwa minnu li x-xieħda tal-konvenut xi drabi kienet konfuza izda l-Qorti hija tal-fehma illi fl-unika seduta fejn hi semghet lix-xhud (ghax il-bqija tax-xieħda tal-konvenut instemgħet minn haddiehor) il-konvenut kien kredibbli u jaf ezattament x` inhu jghid meta kien jifhem id-domandi. Il-Qorti tirrileva li l-konvenut kien bniedem anzjan, li miet ftit wara li ntemm minn kollox il-kontroeżami tieghu. Għal din il-Qorti kien preciz meta gie biex jidentifika liema kienet l-art fil-pusseß tieghu u dwar min kien jahdem l-art. Xehed ukoll id-draughtsman Arthur Calleja li kien mar fuq il-post sabiex identifika l-propjeta` in kwistjoni ; lilu kienet indikata l-propjeta` in kwistjoni bhala appartenenti lill-konvenuti.

Bla ma tidhol f'ezami akkurat tal-kuntratti li pprezentaw il-konvenuti, il-Qorti hija tal-fehma li kien

sodisfacjentement ippruvat li mal-kuntratt ta` divizjoni tal-1929, l-antenati tal-konvenuti dahu fil-pussess ta` l-art mertu ta` din il-kawza, liema art hija indikata b`mod car fir-rapport anness mal-kuntratt, kuntrarjament ghall-kuntratt ta` akkwist ta` l-attrici li ma jinkludi l-ebda rapport peritali u lanqas pjanta. L-antenanti tal-konvenuti baqghu u għadhom fil-pussess tagħha ; infatti għandhom inkwilini li tagħha għadhom ihallsu l-qbiela.

Wahda mill-eccezzjonijiet tal-konvenuti hija l-preskrizzjoni tat-tletin (30) sena skont l-**Art 2143 tal-Kap 16**. Il-Qorti tagħmel referenza ghall-principji enuncjati fis-sentenza ta` din il-Qorti (**PA/PS**) tas-27 ta` Gunju 2003 fil-kawza “**Salvino Testaferrata Moroni Viani et v. Francis Montanaro**” fosthom illi l-preskrizzjoni tista` tkun kemm akkwizittiva kif ukoll estintiva, kif ukoll illi l-azzjoni tal-proprjetarju biex jiehu dak li huwa tieghu ma tistax tigi opposta b`semplici preskrizzjoni estintiva, izda biss b`dik akkwizittiva, konsistenti fil-pussess mill-eccipjent. Il-preskrizzjoni tat-tletin sena ma tirrikjedi la titolu u lanqas buona fede. Timporta li bis-semplici pussess legittimu għal tletin sena, il-possessur tal-haga jakkwista l-proprjeta` tal-haga, u b`dan il-mod il-possessur jakkwista allura l-azzjoni biex jirrivendika dik il-haga kontra kwalunkwe persuna, anki kontra l-istess proprjetarju precedenti. Fis-sentenza tagħha tat-13 ta` Marzu 1953 fil-kawza “**Carmelo Caruana et v. Orsla Vella**” il-Qorti tal-Appell qalet illi –

“Min jezercita l-azzjoni rivendikatorja għandu jiprova, minbarra l-pussess fil-persuna konvenuta, id-dominju fir-rivendikant. Lil min jallega l-uzukopjoni trigenarju bhala bazi tad-dominju minnu vantat ma jistax jigi oppost in-nuqqas t`titolu jew tal-buona fede. U l-buona fede mhux eskluza bil-fatt ill l-preskrivent kien jaf li l-haga kienet ta` hadd ieher; ghax hu bizzejed li l-preskrivent ikollu l-intenzjoni li jsir proprjetarju tal-haga. Imma l-pussess ta` tletin sena jrid ikun legittimu, jigifieri kontiwu, mhux interrott, pacifiku, publiku, u mhux ekwivoku.”

Din ix-xorta ta` preskrizzjoni tippresupponi l-pussess legittimu ghall-perijodu kollu ta` tletin sena. Biex il-pussess jista` jitqies legittimu huwa mehtieg li jkun kontinwu, mhux interrott, pubbliku u mhux ekwivoku (ara : **"Nazzareno Fenech vs Mada Developers Ltd et"** deciza mill-Qorti ta` I-Appell fis-16 ta` Dicembru 2004 ; **"It-Tabib Dr Carmel Apap Bologna Sciberras Amico Inquanez v. Emanuel Sammut"** deciza minn din il-Qorti (**PA/PS**) fit-28 ta` Marzu 2003 ; **"Borg v. Farrugia noe et"** – Kollez. Vol. XLI.I.168). Min jeccepixxi l-preskrizzjoni akkwizittiva għandu jiprova mhux biss il-pussess imma anke illi dak il-pussess kien mingħajr intaruzzjoni ghaz-zmien kollu ta` tletin sena.

Fil-kawza tal-lum ma tressqet l-ebda prova li tikkontrasta dak sostnut mill-konvenut Sciberras illi sa mill-kuntratt ta` divizjoni tal-1929, ir-raba` mertu ta` din il-kawza kienet f`idejn il-konvenuti u l-antenanti tagħhom u li kienet effettivament tinkera bi qbiela lil terzi. Anke dawn u cioe` il-familja Gauci xehdu fil-kawza, senjatament l-armla u l-iben, li kkonfermaw illi kienu ilhom snin twal ben oltre it-tletin sena jahdmu dik ir-raba` u kien biss fl-2001 li kienu avvicinati mill-kumpannija attrici biex jiżgombraw. Jirrizulta li l-qbiela dejjem thallset lill-konvenuti (ara ricevuti a fol 104 sa 127). Din ix-xieħda ma kenitx kontradetta u lanqas ma sar kontro-ezami lill-membri tal-familja Gauci li ddeponew.

Il-Qorti tifhem u taqbel li l-fatt li kienet tithallas qbiela lill-konvenuti u precedentement lil zijuhom mhux bilfors ifisser li l-art li fuqha kienet tithallas qbiela kienet proprjeta` tal-konvenuti, izda t-trapass taz-zmien fejn gie dikjarat bil-gurament li kienet ilha tithallas qbiela għal aktar minn 30 sena, hija, fil-fehma tal-Qorti, prova tajba bizzejjed biex turi li kien hemm preskrizzjoni akkwizittiva bhala bazi tad-dominju. Il-Qorti tinsab sodisfatta fuq l-iskorta tal-provi li gabu l-konvenuti, fosthom ix-xieħda tal-inkwilini li jahdmu r-raba`, ir-ricevuti tal-hlas tal-qbiela, id-denunzji tas-successjoni li l-art kienet ilha fil-pussess tal-

konvenuti jew l-awturi taghhom mis-sena 1929 u għadha hekk sal-gurnata ta` llum.

Din il-Qorti tagħmel ukoll riferenza għar-relazzjoni tal-perit tekniku Perit Valerio Schembri. Fil-konkluzjonijiet tiegħu ighid illi :

“Il-konfigurazzjoni ta` l-art li l-istess partijiet qegħdin in atti jghidu li hi in kontestazzjoni fil-fatt jidher li taqbel ma` dik ta` l-art ikkonstatata in situ u fuq kollox anke l-istess partijiet prezenti ghall-access qablu li din kienet l-art in kontestazzjoni.”

Anke minn dak li kien ikkostatat mill-perit tekniku, il-Qorti hija sodisfatta li l-kontendenti kienu qed jirreferu ghall-istess bicca art u li ergo, il-pussess kontinwu tal-konvenuti kien fir-rigward ta` din l-art. Jista` jagħti l-kaz illi minn ezami tal-kuntratt ta` diviżjoni ta` l-1929, u d-deskrizzjonijiet ta` go fih inkluzi, u minn ezami komparativ tal-kontenut tal-istess kuntratt mal-pjanta annessa ma` l-istess kuntratt, ikun hemm lok għal diskrepanzi li gew sottolinjati mill-kumpannija attrici, fosthom l-ezistenza ommeno ta` passagg, u li bid-deskrizzjonijiet ezistenti fil-kuntratt tal-qasma, l-art assenjata b`dan il-kuntratt lill-antenati tal-konvenuti kienet dik immarkata bhala Zona C u mhux dik mertu tal-kawza. **Izda** mill-kumpless tal-provi akkwiziti inkluz il-konferma b`access li l-art mertu ta` din il-kawza hija proprju l-istess art li l-konvenuti u l-antenati tagħhom zammew fil-pussess tagħom *animo domini*, il-Qorti hija sodisfatta illi sa mill-1929 - irrispettivament ta` dak li jghid il-kuntratt - il-konvenuti u l-antenati tagħhom ipposse dew bhala tagħhom l-art in kwistjoni, u għalhekk, illum il-gurnata għandhom titlu validu fuq *dik* l-istess art, liema titolu huwa ferm ahjar minn dak vantat mis-socjeta` attrici. Il-Qorti hija tal-fehma illi kienet sodisfacjentement ippruvata l-preskrizzjoni akkwizittiva li teħleb illi kwalunkwe titolu tas-socjeta` attrici, li min-naha tagħha ma ressqt l-ebda provi biex tikkontrasta l-preskrizzjoni.

Decide

Għar-ragunijiet kollha premessi, il-Qorti, filwaqt illi qegħda tilqa` l-eccezzjonijiet tal-konvenuti, qegħda tichad it-talbiet kollha tas-socjeta` attrici. Tordna lis-socjeta` attrici sabiex thallas l-ispejjez kollha ta` din il-kawza.

< Sentenza Finali >

-----TMIEM-----